

ДР МИЛАН МИЛУТИНОВИЋ: „КРИМИНОЛОГИЈА”, БЕОГРАД, 1969,
СТР. 480

Дело „Криминологија” проф. Милутиновића привлачи пажњу научне јавности не само својим обимом него и својим квалитетом — оно је оправдано награђено Октобарском наградом Београда. Наша социологија, а посебно наша кривична наука, добијају овим знатан прилог, који ће бити од трајне вредности.

„Криминологија” је веома обимна књига. То омогућава да обухвати целу област криминологије и да питања која расправља обради потпуно и темељно. Огромна чињенична и теоријска грађа из ове области овде је систематски и целовито изложена тако да се добија заиста верна слика проблема ове науке и садашњег стања у напорима за њихово решавање. Саму криминологију писац овде схвата релативно широко — као науку која не обухвата само учење о криминалитету него и учење о његовом сузбијању, тзв. криминалну политику, иако је ова иначе развијена и као релативно самостална дисциплина, што и сам писац истиче. Тако су изложени и (додуше, само основни) проблеми криминалне политике, што је морало проширити обим рада. Тиме је, међутим, добијено у потпуности излагање проблема криминалитета, јер се питање његовог сузбијања логички тесно везује за питање његових узрока, што је средишње питање криминологије у ужем смислу.

Своју грађу писац је логично систематизовао излажући је у четири дела своје књиге. Први део, под насловом „Увод у криминологију”, даје у ствари појам ове науке и њен историјски развој (стoga нам изгледа да би било боље тај део тако и назвати, а сходно томе, главу I назвати, просто, „Предмет криминологије”, а не „Појам и предмет криминологије”, како је то учињено). Овде су врло брижљиво изложена питања предмета и метода криминологије, а особито повољан утисак оставља излагање разних криминолошких теорија — оно је и потпуно, и сажето, и тачно, и довољно критичко.

II и III део („Криминална феноменологија” и „Криминална етиологија”) чине главни део књиге и посвећени су опису криминалитета и његовим узроцима. У првом делу је поред приказа развоја појма криминалитета у току историје изложена богата грађа о односу између криминалитета и разних других друштвених и природних појава — друштвене покретљивости, еколошке распрострањености, годишњег доба и климе, пола и старости лица која врше ова дела, као што су описане и главне врсте криминалитета — привредни, политички, саобраћајни, рецидивистички, професионални и малолетнички криминалитет.

Најобимнији део који претреса и најважније питање, узроке криминалитета, чини трећи део књиге. Овде је на врло успео начин расправљен низ тешких и сложених питања, која често прелазе ужу област криминологије, јер се додирују с најтежим филозофским и социолошким питањима, као што су она о узрочности, о односу друштва и појединца, о друштвеној законитости и сл. Узимајући у обзир сва главна мишљења о свим пи-

тањима из ове области, писац задржава своју самосталност и, на основу општих научних метода и посебно историјског материјализма, синтетизујући прихватљиве резултате разних других мишљења, проналази решење проблема узрока криминалитета које је врло убедљиво. Он сматра да се морају узети како општи и далеки узроци који су у крајњој линији сама структура класног и неразвијеног друштва, тако и посебни и непосредни који доводе до конкретног дела, при чему знатну улогу играју и личне особине извршилаца, јер друштвене законитости делују само преко конкретних појединаца. Особито је успело његово приказивање рђавих страна савремених друштава, пре свега буржоаских, у којима, упркос материјалном благостању, влада дезорганизација и отуђеност људи, што је крајњи узрок и криминалитета. Овде писац показује поново своју способност критичког расуђивања и о теоријама које уживају највећи углед, и на први поглед, зато што садрже низ позитивних открића, изгледају врло убедљиве. Излагање у овом делу обухвата најпре утицај опште друштвене структуре на криминалитет, а затим се излажу непосредни криминогени чиниоци, и то прво они друштвени (економски, политичко-идејни, микрогрупни и друштвенopatолошки), а потом лични (биолошко-психолошки), при чему се оправдано истиче условљеност и ових друштвених чиниоцима.

Најзад, у четвртном делу („Сузбијање криминалитета. Основни елементи криминалне политике“), после излагања о развоју криминалне политике, износе се основни чиниоци који доприносе сузбијању криминалитета, да би се потом посебно говорило о улози јавности, друштвених установа, међународних организација и науке у овом сузбијању.

На крају је додат веома богат списак дела којима се писац служио при изради ове књиге (списак заузима 24 стране и обухвата дела на свим главним језицима), чему следи списак навођених имена и главних појмова.

Са социолошког гледишта најважнија добра страна овог дела несумњиво је богата, свестрана и тачна социолошка анализа друштвених чинилаца криминалитета, особито у савременом друштву. Писац је дао тачну слику тог друштва разореног жеђу за материјалним богатством и с отуђеним личностима, лишеним друштвеног осећања. Он је уочно и успео да синтетично и пластично изрази низ веома разноврсних страна тог друштва, као и да оцени њихов значај у укупном његовом функционисању. Тражећи у гаквим општим друштвеним условима крајњи узрок криминалитета, он је успео да се ослободи површног позитивизма, емпиризма и квантофреније и да покаже како се једино с обзиром на шире друштвене оквире и законитости могу и морају тумачити све друштвене појаве, па и криминалитет. С друге стране, међутим, он није пао нити у социологизам ни, још мање, у економизам и вулгарно схватање историјског материјализма, јер је увек имао довољно слуха и за политичке, културне, историјске, психолошке и друге чиниоце.

Друго, писац је био научно објективан и кад је реч о социјалистичком друштву. Разлике између капитализма и социјализма, он није сликао црно-бело него је објективно и тачно видео све недостатке социјалистичког друштва, а особито оне који потичу из тржишне привреде. Тако није ни релативно повољно стање нашег друштва у погледу обима криминалитета тумачио апологетски као искључиву последицу социјалистичког система него и нашем општом неразвијеношћу, као што је био и довољно критичан према самим релативно повољним подацима о развоју криминалитета у нас.

Треће, писац је показао свестрано и потпуно познавање одговарајућих резултата науке, како уже, криминолошке, тако и опште, социолошке. Он је успео да ове резултате повеже у једну јединствену целину. Особито треба истаћи да је он у току најновијих антрополошко-хуманистичких тенденција у социолошком схватању савременог друштва, пре свега у вези с проблемима отуђења и утицаја културних чинилаца и особито система вредности на друштвени живот и да је умео да оправдано придавање значаја таквим чиниоцима складно повеже с „класичним“ значајем

који признаје друштвеној материјалној основи. Тако његово објашњење криминалитета звучи сасвим савремено, засновано на најновијим резултатима социологије.

Четврто, писац је показао лепу способност самосталног теоријског мишљења, смисао за уочавање проблема и за њихово разумно решавање, критичност и суштилност. Он избегава крајности, своја мишљења увек обилно и поуздано образлаже, никад не прибегава упрошћавању туђег мишљења како би га лакше критиковао, а још мање извитоперавању или фронталном идеолошком одбацивању.

Поред ових и низа других добрих особина, ово дело има и неке недостатке, иако су они незнатни у поређењу с његовим добрим странама.

С формалне стране гледано, ту и тамо би се могао наћи бољи израз, понека формулација би се могла прецизирати, а особито сажети. Има понављања, а цело извођење главног доказа о узроцима криминалитета пати од извесне опширности, што умањује његов ефекат. До понављања долази и отуда што се при излагању развоја криминолошких теорија на почетку нужно обрађују иста питања која и касније, у главном делу књиге. Можда би зато излагање теорије — мада иначе веома добро и успело — требало скратити.

Што се тиче садржинских недостатака, скоро да их и нема, бар с гледишта опште социологије, с којег се овај приказ и пише. Проф. Милутиновић уме да своја гледишта подробно и убедљиво изнесе и образложи, те је тешко с њима се у основи не сложити. Стога се пре може рећи да нас његово дело, као и свако значајно дело, побуђује на даље размишљање и истраживање да ли су могућа нова решења о питањима о којима он даје своја решења, него што нас нагони да његова решења одбацујемо. У том смислу ћемо овде поменути нека питања о којима смо размишљали поводом његове књиге.

Прво је питање дефиниције криминалитета. Наш је утисак да се у овом правцу могло даље отићи и да писац није искористио сву грађу о томе коју његово дело већ садржи. Наиме, верујемо да се однос између правне и социолошке дефиниције, који је у ствари однос између формалне и материјалне дефиниције криминалитета, може потпуније социолошки објаснити истраживањем појма друштвене опасности и покушајем раздвајања релативно сталних, универзалних њених елемената, који постоје у свим друштвима па и примитивним, бескласним, и променљивих елемената, везаних за поједина друштва. Чини нам се да се у решавању овог проблема писац сувише ослањао на појам друштвеног напретка, сматрајући га релативно објективним мерилом за разликовање криминалитета са социолошког гледишта од оног с правног гледишта који се не може признати за стварни криминалитет.

Друго, иако се у основи слажемо с пшчевим оптимистичким гледиштем о будућем ишчезавању криминалитета, иако сматрамо да је он ту био врло опрезан, јер је јасно истакао велики пораст криминалитета управо у савременим развијеним друштвима с релативно великим материјалним благостањем, ипак нам се чини да се може и сумњати у такав ма и умерени оптимизам. Наиме, ако је основ криминалитета у сукобу између друштва и човека, и ако тај сукоб не може да се сведе искључиво на сукоб око материјалних добара, као што лепо истиче писац, питање је да ли ће сукоб икад ишчезнути и човек се осетити потпуно слободан према друштву, тј. потпуно у складу с његовим захтевима према себи. Неће ли друштво увек у извесној мери бити отуђено од човека? Чини се да одговор може бити и потврдан. Тако би криминалитет био релативно вечно појава, чак и у друштвима где не буде државе и права, као што постоји и у примитивним друштвима, где ових и нема. Другим речима, постојали би непроменљиви елементи криминалитета, што је малочас поменуто. Овome треба додати да писац уочава да стање у коме човек није принуђен да ради у великој мери утиче на пораст криминалитета, али вероватно да тој појави, која ће сутра бити нормално стање за све људе, треба указати мно-

го већу пажњу као чиниоцу криминалитета. Додуше, све је ово још увек далека будућност, тако да је тешко тачно предвиђати.

Треће, треба се питати да ли је писац сасвим успео да повеже опште и личне чиниоце криминалитета, од чега и зависи потпуно његово научно објашњење, иако је, како је и речено, у том погледу свакако постигао значајан успех. Нама се чини врло занимљивом мисао коју је Диркем изнео у вези са самоубиством — наиме, мисао о извесним струјама које крећу друштво и нужно доводе до негативних друштвених појава, иако се не можемо с њом сложити у облику у коме је изнета. Међутим, верујемо да се она могла искористити за потпуније решавање поменутог проблема.

Такође изгледа да је писац у извесној мери потценио функционалистичко схватање друштва, па и криминалитета, сводећи га претежно на испитивање функционалних (уместо узрочних) односа између криминалитета и других појава, а занемарујући његову садржајну страну: тумачење свих друштвених појава, па и криминалитета, као функционалних у односу на целину друштва. Ова примедба је умесна тим пре што је сам писац врло пластично изложио такво Диркемово схватање приликом приказивања његове теорије.

У коначном закључку се може са задовољством подвући да ово дело иде у мали број најуспелијих у нашој социологији, а његово поређење с једним од познатих таквих дела у свету, доступно вам је на нашем језику (М. Елиот „Злочин у савременом друштву“), испада у његову корист, што је доказ и његове шире вредности.

Др Рад. Д. Лукић

Dr RUDOLF BRUNS, ZIVILPROZESSRECHT 1968, S. 583+XVI. Уџбеник парничног поступка проф. Брунса (Марбург, СР Немачка) представља најновије немачко дело у тој области. Писац је књигу замислио као увод у критичко разумевање грађанског процесног права. Од стандардних уџбеника, овај се одликује по низу својстава. Прво, због чега аутору треба одати пуно признање, особита пажња је поклоњена основним појмовима и проблемима. У једној књизи која има 583 стране формата средње осмине, за историјска излагања није уопште било места. Приказ материје надлежности, достављања, сиромашког права, парничних трошкова и посебних врста поступка сведен је на просту парафразу законских текстова. Али, зато су многе странице посвећене општим учењима о странкама, парничним радњама, процесним претпоставкама, предмету спора, овлашћењу за вођење парнице, правном интересу, доказу, чињеничном и правном питању, као и неким другим категоријама од особитог значаја за општу теорију грађанског судског поступка. Друго значајно обележје овог дела треба видети у примени упоредноправног метода. Кад се има у виду да су позитивноправне доктрине чврсто везане за традицију националне правне културе и одбојне према страним утицајима, онда осврт на туђе право у оквиру једног релативно кратког систематског приказа представља праву реткост, и служи аутору на част. Разуме се, не може се очекивати да читалац из једног дела оваквог обима добије слику страног права за сваки институт. Писац је вешто изабрао оно по чему се поједини страни позитивноправни системи разликују од немачког. При томе је указано на предности страног уређења и на вредност стране правне мисли уопште. Као примери нека буду наведени: становиште једног дела италијанске и француске доктрине о праву на тужбу и процесноправном односу: Визиоз (Vizioz); Кјовенда (Chiovenda); Каламандреи (Calamandrei); Карнељути (Carnelutti); Корни-Фоаје (Cogni-Foyer); значај адвокатуре за мирно решавање спорова у Енглеској (стр. 22); претпоставке за право на правну заштиту у француском праву (Vizioz, Solus-Perrot), при чему аутор признаје да француска пракса и наука својим схватањем у већој мери омогућују везу између ма-